

НАПРЯМ 3. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ТА ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ В МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ УКРАЇНИ

ЩОДО КРИТЕРІВ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ І УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Белкіна Д. С.

*кандидат юридичних наук,
суддя Баранівського районного суду Житомирської області
м. Рівне, Україна*

Щербаков В. В.

*кандидат юридичних наук,
суддя Рівненського окружного адміністративного суду
м. Рівне, Україна*

Нагальними та такими завданнями, що прямо зв'язані із змістом діяльності, спрямованої на ліквідацію детермінант, які обумовлюють наявність прогалин і колізій у кримінально-виконавчому законодавстві України, варто виокремити ті із них, що стосується критеріїв оцінки ефективності діяльності органів та установ виконання покарань [1, с. 276].

При цьому, слід зазначити, що не дивлячись на їх визначеність на нормативно-правовому рівні (у виді окремого наказу МВС – ДДУПВП – ДПтСУ – Міністерства юстиції України), у наукових колах продовжується жвава дискусія з означеної тематики дослідження [1, с. 276].

Більш того, в основу методології визначення результативності кримінально-виконавчої діяльності України окремі дослідники пропонують покласти ті підходи, які склались у сфері виконання покарань за часів незалежності нашої держави [2, с. 156] з чим погодитись не можна, враховуючи отримані у ході даного дослідження емпіричні дані про ті детермінанти, що обумовлюють наявність у кримінально-виконавчому законодавстві прогалин і колізій.

У свою чергу, Т. А. Денисова переконана, що з огляду на комплексність викладених проблем, змін ідеологічної та практичної парадигм

у сучасних умовах України виникла необхідність у проведенні модернізації КВК України [3, с. 80], що важливо з огляду ліквідації зазначених вище детермінант.

Якщо узагальнити існуючі в доктринальних джерелах підходи з питань визначення критеріїв оцінки ефективності діяльності органів та установ виконання покарань України [4, с. 86], то можна вивести наступні із них, що мають застосовуватись у сучасних умовах реформування сфери виконання покарань, а саме:

1. Ефективність реалізації таких елементів мети кримінально-виконавчого законодавства України, як запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так й іншими особами, зокрема персоналом ДКВС України, а також запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводження із засудженими.

Враховуючи сучасний стан пенітенціарної злочинності та низький рівень організації забезпечення безпечних умов виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі, з метою підвищення результативності кримінально-виконавчої діяльності з означених питань та положень Європейської Конвенції по запобіганню катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню [5, с. 269], можна було б КК України доповнити ст. 127-1 «Катування умовами відбування покарання у виді позбавлення волі та триманням в установах попереднього ув'язнення» та викласти її в такій редакції: «Вчинення діянь, передбачених в ч. 1 ст. 127 даного Кодексу, шляхом бездіяльності щодо усунення нелюдських умов відбування покарання у колоніях або утримання осіб під вартою – карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк».

Додатковим аргументом щодо необхідності видозміни КК з означеної тематики виступають рішення ЄСПЛ [6], виконання яких для держави – України є обов'язковими [7, с. 260], а основний їх зміст яких, в основному, пов'язаний з оцінкою фактів катувань, нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження чи покарання, які мають місце у діяльності органів та установ виконання покарань.

Крім цього, важливим моментом з цього приводу виступають міжнародно-правові підходи. Зокрема, у нормах міжнародного права цей критерій оцінки ефективності діяльності кримінально-виконавчої (пенітенціарної) діяльності включає такі елементи: а) поводження із засудженими та ув'язненими під варту, включаючи факти жорстокого поводження; б) одиночне ув'язнення цих осіб; в) засоби стримування (вгамування, безпеки тощо) [4, с. 92].

2. Ефективність використання у кримінально-виконавчій діяльності визначених у законі засобів захисту:

а) реалізація заходів, що складають зміст режиму у колоніях (ст. 102 КВК): проведення оглядів, обшуків; т. ін.;

б) дотримання процедури подачі звернень засудженими до позбавлення волі (ст. 113 КВК) та ув'язненими під варту (Закон України «Про попереднє ув'язнення» [8];

в) законність і справедливість накладення дисциплінарних стягнень на засуджених до позбавлення волі (статті 134–135 КВК) та осіб, ув'язнених під варту;

г) порядок ведення журналів обліку засуджених до позбавлення волі та ув'язнених під варту, а також журналів особистого прийому цих осіб керівництвом колоній та вищестоящих посадових осіб системи ДКВС України;

г) забезпечення роздільного тримання різних категорій засуджених до позбавлення волі (статті 88, 92 КВК) та ув'язнених під варту (ст. 7 Закону України «Про попереднє ув'язнення» [8; 4, ст. 94].

Для підвищення результативності з означених питань варто було б замість існуючих нині ПВР УВП затвердити на рівні Кабінету Міністрів України Статут виконання та відбування покарань, пов'язаних з обмеженням або позбавленням волі, що логічно співвідносилось би з положеннями п. 14 ст. 92 Конституції України, відповідно до вимог якої організація діяльності органів та установ виконання покарань визначається виключно законом.

3. Ефективність матеріально-побутового забезпечення засуджених до позбавлення волі (ст. 115 КВК) та ув'язнених під варту.

У нормах міжнародного права під таким забезпеченням розуміється порядок і якість харчування, освітлення та вентиляція у камерах і приміщеннях УВП та СІЗО; особиста гігієна зазначених осіб, санітарні умови; одяг та спальні принадлежности; заходи щодо ліквідації переповненості камер [4, ст. 100].

4. Ефективність реалізації на практиці особливостей режимів виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі (глави 20, 21, 22 КВК) та осіб, ув'язнених під варту.

До таких особливостей у міжнародно-правовому вимірі відносяться: а) забезпечення контактів із зовнішнім світом; б) надання прогулянок для осіб, які тримаються у камерах; в) отримання засудженими до позбавлення волі освітніх послуг; г) передбачення у внутрішньому розпорядку виправних (пенітенціарних) установ вільного часу для засуджених, позбавлених волі; г) забезпечення релігійних потреб засуджених до позбавлення волі; д) створення умов для зайняття засудженими до позбавлення волі суспільно-корисною працею [4, ст. 100].

5. Ефективність медичного обслуговування засуджених, позбавлених волі, та ув'язнених під варту.

Цей критерій у нормах міжнародного права передбачає: а) порядок здійснення медичного обслуговування зазначених осіб; б) особливості

медичного обслуговування жінок; в) реагування на трансмісивні хвороби; г) підбір та контроль за роботою медичного персоналу [4, ст. 101].

6. Ефективність добору підготовки та підвищення професійної кваліфікації персоналу ДКВС України, а також рівень його соціального захисту та грошового забезпечення [4, ст. 101].

7. Ефективність взаємодії та залучення до участі в кримінально-виконавчій діяльності інших учасників кримінально-виконавчих право-відносин (правоохоронних органів, органів місцевого самоврядування, громадських організацій, т. ін.) [9].

Зазначений підхід до оцінки результативності процесу виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі, як видається, не тільки підвищить ефективність кримінально-виконавчої діяльності в Україні [11], але й дасть можливість нейтралізувати, блокувати, усунути тощо детермінанти, що спричинюють та обумовлюють наявність прогалин і колізій у кримінально-виконавчому праві та законодавстві України.

Література:

1. Поняття та зміст прогалин і колізій у кримінально-виконавчому законодавстві України та шляхи їх подолання : навч. посіб. / А. В. Боровик, Д. С. Белкіна, О. Г. Колб та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. Г. Колба. Одеса : Вид. дім «Гельветика», 2021. 336 с.
2. Скоков С. І. Реформування кримінально-виконавчої системи України: ретроспективний огляд. *Вісник Пенітенціарної Асоціації України*. 2018. № 4 (6). С. 156.
3. Денисова Т. А. Чи потрібна модернізація кримінально-виконавчого законодавства? *Вісник Пенітенціарної Асоціації України*. 2019. № 2 (8). С. 80.
4. Яковець І. С. Теоретичні та прикладні засади оптимізації процесу виконання кримінальних покарань : монографія. Харків : Право, 2013. С. 67–101.
5. Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність поведженню чи покаранню. *Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поведження з в'язнями*. Київ : АННА-Т, 2008. С. 267–273.
6. Огляд рішень Європейського суду з прав людини. Донецьк : Донец. меморіал, 2011. 55 с.
7. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 30. Ст. 260.
8. Про попереднє ув'язнення: Закон України від 30 червня 1993 р. № 3352-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 35. Ст. 360.

9. Ефективність кримінально-виконавчої діяльності прокуратури України. Кримінально-виконавча діяльність прокуратури у сфері виконання покарань : навч. посіб. / Д. С. Белкіна, О. Г. Колб, Ю. О. Новосад та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. Г. Колба. Луцьк : СПД Гадяк Ж. В. друкарня «Волиньполіграф» ТМ, 2020. 640 с.
10. Характеристика особи, злочинця, який вчиняє злісну непокору вимогам адміністрації установи виконання покарань. Запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації установи виконання покарань : навч. посіб. / Д. С. Белкіна, О. Г. Колб, І. О. Колб та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. Г. Колба. Луцьк : СПД Гадяк Ж. В. друкарня «Волиньполіграф» ТМ, 2020. 320 с.

МОДЕЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ В МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ

Богатирьов А. І.

*доктор юридичних наук, доцент кафедри кримінально-правових
та адміністративно-правових дисциплін*

*Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янука
м. Рівне, Україна*

Моделювання як універсальний метод кримінологічного аналізу запобігання злочинності в місцях несвободи – це єдино можливий і найраціональніший метод, що приводить до відшукування причин і умов вчинення засудженими і персоналом місць несвободи кримінального правопорушення.

Хоча, використання моделей у запобіганні пенітенціарної злочинності само по собі – це ще не вирішення проблеми, але без нього неможливо знайти вірний спосіб дії, як забезпечити пенітенціарну систему від протиправних дій тих хто вчинив кримінальне правопорушення, за нього відбуває покарання і, знову бажає його вчиняти.

Іншими словами, питання моделювання запобіганні злочинності в місцях несвободи, пов'язані, перш за все, з проблемою підготовки ухвалення рішень. Отож, розробити план запобігання вчинення засудженими у місцях несвободи нового кримінального правопорушення не представляє особливої складності, оскільки адміністрації